

İLYAS KAYAOKAY**

Klâsik Türk Şiirinde Bir Efsânevî Kahraman Olarak Seyyid Nesîmî*

As A Legendary Hero in The Classical Turkish
Poetry Sayyid Nesimi

ÖZET

Edebiyat tarihimizde önemli bir yeri olan, tasavvufî inancından dolayı değişik bir üslup ve kişiliğe sahip Seyyid Nesîmî, 14.yüzyılın ikinci yarısı ve 15.yüzyılın başlarında yaşamış, Türkçe ve Farsça divanı olan, Türk ve Azerî edebiyatı arasında paylaşılmayan klasik şairlerimizden biridir. İran ve Azerbaycan sahasında uzun süre bulunmuş, daha sonra Anadolu'ya gelmiş, Hurûfî inancına bağlı olması yüzünden Halep'te derisi yüzdürülerek öldürülmüştür. Onun hayat macerası, kendisine efsânevî kahraman kimliği kazandırmış ve yedi ulu ozandan biri olarak kabul edilmesi sonucunu doğurmuştur. Buna göre; derisinin yüzülmesi suretiyle öldürülmesi, zulme uğraması, tasavvufî yönü, teslimiyeti, inandığı davadan dönmemesi, ilâhî aşk uğruna cismini feda etmesi, Mansûr'la aynı kaderi paylaşması yönleri ile şairlerin manzumelerine malzeme olan Nesîmî, şairliği ile divanlarda neredeyse hiç anılmamıştır. İşte bu durum Nesîmî'yi diğer şairlerden farklı kılmış; onun tıpkı mitolojik-efsânevî Fars kahramanları gibi divan şiirinde bir mazmun olarak yerini almasını sağlamıştır.

Bu çalışmada; efsânevî bir şahsiyet olarak Nesîmî'nin, divan şairleri tarafından nasıl algılandığı, manzumelerde nasıl yer bulduğu, 33 şairden elde edilen 64 nazım parçasından hareketle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Nesîmî, Mansûr, Hurûfîlik, Tasavvuf, Efsânevî Kahraman

ABSTRACT

Sayyid Nesîmî, who has an important place in our literary history, is a classical poet who can not be shared between Turkish and Persian literature which lived in the beginning of the 15th century and the Turkish and Persian divan. Iran and Azerbaijan were found in the field for a long time, then came to Anatolia, he was killed by being skinned because of his devotion to Hurufi faith. His life adventure has given him the identity of a hero, and he has been recognized as one of the seven great masters. According to this; the nature of the poets, the poetry and the poetry of the poets in terms of being killed by skinning, the persecution, the mystic direction, the submission, the return of his beliefs, the esminic sacrifice for the sake of divine love and the same destiny with the Mansur is not mentioned in the divans. This situation makes Nesîmî different from other poets. Nesîmî has taken its place as an image in divan poetry, just like mythologically-heresy Persian heroes.

In this study; it is tried to put forward by moving from 64 pieces of poetry obtained from 33 poets how Nesîmî was perceived by Divan poets as a mythical personality and how he found himself in the poems.

KEYWORDS

Nesîmî, Mansur, Hurûfîlik, Sufism, Legendary Hero.

* Makalenin Geliş Tarihi: 02.10.2017 / Kabul Tarihi: 09.11.2017.

** Doktora Öğrencisi, Manisa Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (kayaokay_2323@hotmail.com).

Değerli görüş, tavsiye ve tashihlerinden ötürü, Hocam Prof. Dr. Âdem Ceyhan'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

Asıl adının Ömer, Ali ya da İmâdüddîn olduğu düşünülen Nesîmî'nin Bağdatlı, Şirvanlı, Şirazlı, Diyarbakırlı yahut Tebrizli olduğu sanılmaktadır.¹ Mahlasını, "Nesim" adlı mahalleye binaen aldığı söylene de Nesîmî'ye bu mahlası üstadı Fazlullah tarafından verilmiştir (Kürkcüoğlu, 1973: 4-7). Hüseyinî, Seyyid, Hâşimî gibi birden çok mahlasa sahiptir (Şenödeyici, 2013). 1360 tarihinde doğduğu çeşitli kaynaklarda zikredilmekle birlikte ailesi hakkındaki bilgiler meçhuldür. Nesîmî'nin Şâh Handan adında bir kardeşi olduğu bilinmektedir. Ölümü için de 1404, 1408, 1418, 1433 gibi muhtelif tarihler ortaya atılmış bulunmaktadır. (Olgun, 1970: 53)

İyi bir tahsil gördüğü tahmin edilen Nesîmî, önceleri Şiblî adında bir şeyhe bağlıdır. Nesîmî'ye asıl kimliğini kazandıran gelişme ise; Aliyyü'l-a'lâ vasıtasıyla Hurûfilîğe intisab etmesidir. Fazlullah tarafından 14. asırda İran'da kurulan Hurûfilik, izleri 17. asra kadar Anadolu ve Balkanlarda takip edilebilen mistik ve felsefî bir akımdır. (Usluer, 2009: 9) Fazlullah, Nesîmî'yi değişip dönüştüren müşşiddir. Nesîmî bu tarikatı o kadar benimsemiş ve bahis konusu yolun sözcülüğünü yapmıştır ki ünü, üstadını da aşmıştır. Nesîmî olmasaydı, Hurûfilik biterdi denilebilir. Nesîmî birçok mürid yetiştirmiştir. Bunlardan en meşhuru olan Refi'î,² Hurûfilîęi Anadolu'ya yaymak için bizzat Nesîmî tarafından gönderilmiştir. Nesîmî'nin Anadolu'ya gelerek birçok şehri gezdiiği bilinmektedir. Ankara'ya gelerek Hacı Bayram'la görüşmek istediği ve inancı yüzünden bu talebinin kabul görmediği kaynaklarda yer almaktadır. (Bilgin, 2007: 5)

Nesîmî, edebiyat tarihçileri tarafından "divan şiirinin Yunus Emre'si" olarak tarif edilmektedir. Sade Türkçe ile yazdığı şiirler, onun geniş kitleler tarafından ilgi görmesine, sevilmesine yol açmıştır. Nesîmî'nin hazin sonunun müsebbibi Hurûfilik inancıdır. (Banarlı, 1983;

¹ Nesîmî'nin millî mensubiyeti konusunda bazı tartışmalar mevcuttur. (Bkz. Şihyeva, 2009)

² Refi'î, "Beşâret-nâme adlı eserinde Nesîmî hakkında bazı bilgiler vermektedir.

374-5) Divanında Hurûfîlik ile alakalı pek çok söylem vardır.³ Hurûfîlerin düşüncesine göre; insan yüzü “Allah aynası”dır; oradan O görülür ve bu durumda insan yüzüne yönelip ona secde edilmesi gerekir. Nesîmî bu inancı savunup, faaliyette bulunduğu için “zındık” olarak ilan edilir ve zindana atılır. Nihayetinde Halep’te derisi yüzülür ve halka teşhir edilir. Kabrinin bugün Halep’te bir tekkede olduğu bilinmektedir. (Ayan, 1990; Usluer, 2013)

Nesîmî’nin Türkçe ve Farsça olmak üzere iki divanı bir de Mukaddimetü’l-Hakâyık adlı eseri mevcuttur. Yapılan çalışmalarla (Köksal, 2000; Köksal, 2009; Zülfe, 2005; Kalyon, 2015; Kesik, 2017) Nesîmî’nin yeni manzumeleri de gün yüzüne çıkarılmaya devam etmektedir. Nesîmî genellikle Kul Nesîmî ile karıştırılmaktadır.

Nesîmî’nin gözünü kırpmadan ölüme meydan okuması, İslam dünyasında onu bir kahraman olarak yükseltmiş, onunla ilgili menkıbevî anlatıların teşekkül etmesine sebebiyet vermiştir. (Olgun, 1970: 55). Sadece sûfî şairler ve nâsirler arasında değil, aynı zamanda halk şairleri, divan şairleri hatta Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatının (Aktaş, 2004) şairleri ve nâsirleri arasında da onun menkıbelerinin revaçta olduğu bilinmektedir. Özellikle Alevî-Bektâşî geleneğinde şâh-ı şehid olarak yedi ulu ozandan biri sayıldığı için hakkında pek çok anlatı vücuda getirilmiştir.

Divan şairleri, Nesîmî’yi manzumelerde çeşitli vesileler ile anmışlardır. Bir şairin başka bir şairin divanında anılması, ekseriyetle *şiiir ve şairlik ile ilgili* hususlardan ötürüdür. Ancak Nesîmî çoğu zaman şairliği ve şiiiri ile anılmamış, âdete bir mazmun gibi malzeme olarak kullanılmıştır. Şüphesiz bunda tasavvufî kimliği ve trajik sonunun büyük etkisi vardır.

Yüzlerce divanın taranması sonucu 33 şair ve divanında Nesîmî’nin adının geçtiği 64 nazım parçasına (beyit, bend, mısra, kıt’a) ulaştık. Bu şairler ve divanları şunlardır: Arşî Divanı, G.154/4; Âsaf Divanı, G.408/3; Azbî Baba Divanı, G.97/4; Azmi-zâde Halefî Divanı, Kıt’a, 95; Bâlî Divanı, G.41/1; Bendî Mustafa Divanı, G.59/10, Murabba,14/1; Fâzıl Divanı,

³ Hurûfîlik ile ilgili bazı şiiirlerinin anlaşılması güç olduğundan, araştırmacılar tarafından bazen yanlış yorumlanmıştır. (Bkz. Usluer, 2009b)

G.183/5 Fehim-i Kadîm Divanı, G.284/5; Fevzî Divanı, G.112/4; Garîkî Divanı, 39/4-5, G.253/7; Gaybî Sunullah Divanı, 45/10; Halil Nûrî Divanı, G.307/4; Harâbî Baba Divanı, G.95/3, G.288/3; Hatâyî Divanı, Şiir.40/2, s.21; Hayretî Divanı, K.17/21; Hulûsî Ömer Divanı, G.34/4, G.117/2, G.74/6, G.141/4; Hüdâyî-i Kadîm Divanı, G.140/3; Kabûlî Divanı, Taştir.16/1; Kâmî Divanı, G.87/2, K.37/22, G.50/13, G.143/6, G.150/3; Kânî Divanı, K.37/22, G.50/13, G.143/6, G.150/3; Lebib Divanı, 13/19; Muhîfî Divanı, G.71/3; Muhyiddîn-i Bursevî Divanı, 35/3, 89/2, 120/4, 150/3, 144/5, 131/2, 137/5, 40/6, 85/2, 161/1, 219/4, 273/4; Nûrî Osman Divanı, G.143/6; Osman Şems Divanı, Şiir 43/11-12, G.90/2; Pîrkâl Divanı, G.180/2; Racûlî Divanı, G.184/5, G.182/3, G.223/1, G.238/5; Safî Baba Divanı, 38/3; Sütûrî Divanı, G.336/7; Vahdetî Divanı, G.42/7, G.72/11; Yâri Ahmed Divanı, G.530/3; Za'fi-i Gülşenî, s.120, s.121; Zelilî Divanı, s.476

Yazımızda, derlenen bu malzemeler referans alınarak, kalıplaşmış bir isim, bir mazmun gibi kullanılan Nesîmî'nin divan şiirindeki görünümü başlıklar altında incelenmiştir.

1. Efsânevî Kahraman Olarak Görülmesi

Edebiyat tarihimizde bir divan şairinin efsânevî bir kahraman olarak görülmesi hususu istisnâî bir durumdur. Divan şairleri genellikle "fıkra" gibi bazı anlatı türlerinde görülebilmektedir.⁴ Ancak efsânevî bir şahsiyet olarak bir divan şairinin divan şiirinde yer alması, tespit edebildiğimiz kadarıyla Seyyid Nesîmî'ye nasip olmuştur. Görüleceği üzere bir beyit dışında kalan diğer tüm manzumelerde onun efsânevî yönü üzerinde durulmuştur. Elbette Yunus Emre de bu şekilde anılmıştır. Fakat Yunus, ekseriyeti mutasavvıf şairlerin divanlarında olmak üzere çok az sayıda şiirde görülmektedir. Ayrıca Yunus'un divan şairliği de tartışmalıdır. Nesîmî ise mutasavvıf olmayan şairlerin divanlarında da yer almaktadır.

Ebubekir Kânî (ö.1791), Nesîmî'nin başından geçen hadiseyi "efsâne" olarak görmektedir. Bu durumda Nesîmî de efsânevî bir kahramandır.

⁴ Bu hususta en meşhur fıkra Fuzûlî ve Bağdatlı Rûhî'nin adının geçtiği fıkradır. Haşmet, Koca Ragıp Paşa, Nâbî, Fitnat Hanım yine hakkında fıkra anlatılan divan şairlerindedir.

Şair, leff ü neşr sanatından istifade ederek ikinci mısradâ “dâr” ve “deri” kelimelerini kullanır. Buna göre Kânî şöyle demektedir: “Ben Nesîmî ve Mansûr’un efsânesini ne yapayım. Senin kendine has bir darağacın, soyulacak bir derin yok mudur?”

Efsâne-i Nesîmî vü Mansûrî n’eyleyem
Bir bellü başlu dâr u derün yok mudur senün
(Kânî Divanı, K.37/22)

Bendî Mustafa (ö. ? 19.yy) da Nesîmî’nin hayat serüvenini “şâh-nâme” olarak ifade ettiği beytinde; “Ey Bendî, aşk elbisesini giy, pirin eteğini elden bırakma. Biz Nesîmî’nin büyük macerasının anlatıldığı eseri gönülde gizlice okuruz.” demektedir. Onun bu macerasını ancak gönül ehli anlayabilir. Bu yüzden her yerde açıkça okun[a]madığını şair ima etmektedir:

Bendiyâ giy ‘aşk câmesin koyma elden pîr dâmesin
Nesîmî’nin şâh-nâmesin gönülde pinhân okuruz
(Bendî Mustafa Divanı, G.59/10)

2. Derisinin Soyulması

Nesîmî Hurûfî inancına bağlıdır.⁵ Fazlullâh’ın (ö.1394) kurucusu olduğu bu tarikat, bâtnî bir tarikattır. Hurûfîlik adından da anlaşılacağı üzere harflere dayanmaktadır. Temel düşüncelerine göre; Allah kelâm şeklinde tecelli etmiştir. Söz de harflerle kendini gösterir. Harfler ya da yazı, kelâmı şekil hâline getirir, bir kalıba sokar. Böyle düşünerek derler ki “insan suretinde harflerin tamamı mevcuttur.” Hülâsa “insan suretinde Allah, tam tecellî etmiştir” düşüncesiyle insana tanrısallık atfetmişlerdir. Bu inancın mensupları Allah’ın Fazlullah suretinde yeryüzüne indiğini söylerler (Aksu, 1998: 408-411).

Nesîmî’yi de bu inancın savunuculuğunu yaptığı için Halep’te katlederler. Nesîmî’nin Halep’deki ölümü halk arasında derin akisler uyandır-

⁵ Latîfî, Menâkibü’l- vâsilîn’de kayıtlı olan Nesîmî’nin Hurûfî olmadığını, yalnızca harfleri yorumlayan ilimden haberdar olduğunun bilgisini vermektedir (İsen, 1990: 340).

muş, Doğu Anadolu ve Azerbaycan çevrelerinde bu vecidli şaire dair çok sayıda evliyâ menkıbeleri meydana gelmiştir (Banarlı, 1983: 374). Nesîmî'nin soyulmuş derisini omzuna alarak Haleb'in 12 kapısından birden çıkıp gayba karıştığı gibi rivayetler mevcuttur (Kortantamer, 2010: 122). Nesîmî'nin derisinin yüzüldüğü sırada bir hadise meydana gelir: Künhü'l-Ahbar'da yer alan bir rivayete göre; devrin müftüsü konumundaki kişi Nesîmî'nin derisi yüzdürülürken şahadet parmağını kaldırır. "Bu öyle bir kâfirdir ki kazara pis kanı insanın bir uzvuna temas etse orasını kesmek lâzım gelir" diyerek Nesîmî'yi lânetler. Bu sırada Nesîmî'nin bir damla kanı müftünün şahadet parmağına sıçrar. Bu olayı izleyenlerden birisi müftü efendinin parmağının kesilmesi gerektiğini söyleyince, o da "biraz su ile temizlenir" şeklinde karşılık verir. Bu sırada Nesîmî'nin derisi yüzülmektedir. Bu olaylar yaşanırken gülümseyerek şu beyti söyler:

Zâhidin yek parmağın kessen dönür Hakk'tan kaçır
Gör bu miskin âşıkı ser-pâ soyarlar ağlamaz

Yine Künhü'l-Ahbar'da Ümmî Kemâl'le (ö.1475) Nesîmî'yi bir kısa menkıbede görüyoruz. Bu iki dost, Sultan Şüca'nın tekkesine giderler ve ondan müsaade almadan bir koçunu kesip yerler. Sultan Şüca kendisinden izin alınmadan yapılan bu işe kızarak Nesîmî'nin önüne bir ustura; Ümmî Kemâl'in de önüne bir ip bırakır. Böylece onların nasıl öleceğini ima etmiştir. (Olgun, 1970: 56) Nesîmî ve Ümmî Kemal arasında bir yüzyıl fark olduğundan bu birliktelik mümkün görünmemektedir.

Nesîmî divan şiirinde derisinin yüzülmesi münasebetiyle pek çok yerde anılmıştır. Hatâyî'ye (ö.1524) atfedilen bir dörtlüğe göre; Nesîmî'nin derisini anlayışsız zâhidler yüzmüştür. O ise, -yukardaki beyitte de ifade ettiği gibi- bundan kaçmamış ve Hakk'ın takdirine rıza göstermiştir:

Mihr ü vefâ biri birinden azdı
Behlûl baykuşleyin virânda gezdi
Seyyid Nesîmî'yi zâhidler yüzdü
İncinmedi Hak'tan gelen cefâya

(Hatâyî Divanı, s.21).

Halil Nûrî'nin (ö.1799) beytinde "bâd-ı sabâ" ve "Nesîmî" kelimeleri arasında bir iham-ı tenâsüb vardır. Şairin; "Sabah yeli gibi saçına bir defa dokundum. Eyvâhlar olsun Nesîmî gibi cildim yani postum yere/yüze düştü." dediği beytinde sevgilinin saçlarının âşık üzerindeki tahribatı ifade edilmek istenmiş, bunun için de Nesîmî'nin trajik akıbetine telmihte bulunulmuştur:

Çün bâd-ı sabâ zülfine bir kerre tokundum
Eyvâh Nesîmî gibi cildim yüze düşdi

(Halil Nûrî Divanı, G.307/4).

Hüdâyî-i Kadîm (ö.1583); "Benim derimi Nesîmî gibi baştan ayağa kadar yüzseler, yine de saçının misk kokusunun esintisinin sırrını kimseye vermem." diyerek Nesîmî'nin yolundan dönmeyen, davası uğruna yüzülmeyi göze alan cesur bir kahraman olduğunu ifade eder. Şair de kendisinin Nesîmî gibi "ser verip sır vermeyenlerden" olduğunu anlatmaya çalışır. Nesîmî, her âşığın/şairin gıpta ile baktığı hakîkî bir aşk şehididir. Âşıklar/şairler, kendilerini onunla özdeşleştirmektedir:

Nesîm-i nâfe-i zülfinden açmazım bir sır
Nesîmî gibi ser-â-pâ yüzerler ise derim

(Hüdâyî-i Kadîm Divanı, G.140/3)

Kânî, feleğin kendisine yaptığı cefâyı anlatmak için Nesîmî'ye telmihte bulunur. Şair beyitte şu sorunun cevabını aramaktadır: "Felek, Nesîmî gibi yara dolu tenimin derisini soydu. Acaba derimden kendisine elbise yapmak için parça mı kesiyor?" Burada Nesîmî, bir nevi mazlumların mümessili olmuştur. Şair, Nesîmî'nin gördüğü zulümle, kendisinin felekten gördüğü eziyet arasında bir bağ kurmaktadır:

Cild-i ten-i pür-dâğı Nesîmî gibi soydı
Kisvet mi keser kendüye gerdûn derümden

(Kânî Divanı, G.143/6).

Kânî şu beytinde ise; kendisini aşk yolunda yetersiz görmektedir. Nesîmî ile kendisini mukayese eden şair, "Ben ne Mansûr'um, ne de gönülüm sevgilinin saçında asılmak ister. Nesîmî gibi yüzülmeye lâyıık derim yoktur." diyerek acziyetini anlatır:

Ne Mansûram ne ber-dâr-ı ser-i zülf olmak ister dil
Nesîmî-vâr hem de yüzmege lâyıık derüm yokdur
 (Kânî Divanı, G.50/13).

Garîkî (ö. ? 16.yy), Nesîmî'nin derisinin soyulması ile kendi hastalığı arasında bir ilgi kurmaktadır. Şairin divanının der-kenârında da Nesîmî gibi vefat ettiğine dair bir şerh düşülmüştür. Garîkî, cerrahî bir müdahaleye maruz kalmıştır. Bu durumu "tenimi soydular ama canım hiç ağrımadı" diyerek ifade etmektedir:

Soydular bâtnumda bu tenimi
 Hîç agrımadı olmadum bîzâr

Ta'bîri bu münâsebet varımış
 Ortamızda **Nesîmî** ile ey yâr

Çünkü *yü'tîhi men yeşâ* be Garîk
 Fazl-ı Hak'dan durur sana îsâr

(Garîkî Divanı, G.253/6-7-8).

Nesîmî'yi divanında en çok anan şair olarak görünen Muhyiddîn-i Bursevî (ö.1680) de Nesîmî'ye yapılanları, onun derisinin soyulması suretiyle öldürüldüğünü ifade etmektedir:

Gör **Nesîmî**'ye n'etdiler
 Soyuben 'üryân etdiler
 Öldürmeğe kasd etdiler
 Tutup **Nesîmî**'yi ağyâr

(Muhyiddîn-i Bursevî Divanı, 35/3)

Sadece Osmanlı sahası şairleri değil Azerbaycan, Türkmen sahası şairleri de Nesîmî'nin derisinin soyulması olayına telmihte bulunmuşlardır. Bu şairlerden Zeliî (ö.1844?) bir dörtlükte; bir zamanlar bülbül gibi olduğunu ve gül bahçesinden uzak düştüğünü, gönül boğçasından yüreğinin sökülüp alındığını, Nesîmî'ye yaptıkları gibi gelip keskin bir bıçak ile kesildiğini, zulme uğradığını söylemektedir:

Bilbil idim cüdâ düşdim bakcamdın
 Yüregim soğrıldı könül bukcamdın
Nesîmî tek gelip menin ökçemdin
 Bir yiti tıg bilen yüzmeli boldı

(Zelilî Divanı, s. 476).

Yalnızca divan şiirinde değil halk şiirinde de Nesîmî, derisinin yüzülmesi akıbetiyle yâd edilmiştir. Türkmen şairlerinden Mahdum Kulu (ö.1797) ve Durdu Şeyh (ö. ? 18.yy), yaptıkları bir atışmada Nesîmî'nin derisinin yüzülmesi olayına telmihte bulunmuşlardır. 17. asır halk şairlerinden Kul Nesîmî de ilham aldığı Seyyid Nesîmî'nin gördüğü haksızlıkları ve ölümünü nazma dökmüştür. (Gündüz, 2010: 206-8) Bektaşî şair Diyarbakırlı Âhû (ö. ? 17.yy) da bir dörtlükte bu olayı işlemiştir:

Âşık olanın cânândır kasti
 Habîbullahtr yârânı dostu
Nesîmî nice yüzdürdü postu
 Kazâya rızâ ne güzel uymuş

(Ergun,1945: 26).

3. Hallâc-ı Mansûr İle Birlikte Anılması

Adı Ebû Mugis Hüseyin b. Mansûr el- Hallâc el-Beyza'dır. (Öztürk, 1976: 19) Mansûr (857-922) divan şiirinde çokça anılan ünlü bir sûfidir. Hallâc mahlası, baba mesleğinden kaynaklanmış olabileceği gibi, gençliğinde gösterdiği bir keramete de bağlı olabilir. (Schimmel, 2011: 15) Her gün bin rekât namaz kıldığı söylenir. Tasavvuf yolunda fenâfillâh mertebesine ulaştığı zaman meşhur "ene'l-Hakk" (ben Hakk'ım) sözünü söylemiştir. Bu sözün zâhirî manasını ele alanlar, onu münkir kabul etmiş ve hapse atmışlardır. 8 yıl hapiste kalmıştır. Halîfenin de tasdiikiyle Hallâc, Bağdat'ta kamçılanmış, vücudu parça parça edilmiş, darağacına çekilerek teşhir edilmiş, sonra da kafası kesilerek cesedi yakılmıştır. (Pala, 2010:197)

Mansûr'un bu trajik akıbeti, kendinden sonraki bütün sûfî çevrelerini derinden etkilemiştir. Bu nedenle Mansûr, özellikle "heterodoks sûfliğin" adeta "peygamber"i mertebesine yerleştirilerek çok güçlü bir mistik kültürün konusu olmuştur. (Ocak, 2013: 157)

Divan şiirinde Nesîmî'nin adının zikredildiği beyitlere baktığımızda çoğunlukla Hallâc-ı Mansûr ile birlikte anıldığını görüyoruz. Bunun nedeni; her iki şahsiyetin de aynı kaderi paylaşmış olmasıdır. Nesîmî nasıl ki inancı gereği katledilmişse, Mansûr da "ben Hakk'ım" sözünü söylediği için asılmıştır. Onu asanlar Mansûr'un tanrılık iddia ettiğini düşünmüşlerdir. Sözün özü her ikisi aynı uğurda can vermiştir. Nesîmî de divanında çok defa Mansûr'u anmış ve Mansûr'un "ene'l-Hakk" diyerek doğru bir söz söylediğini tasdiklemiştir. Nesîmî'nin Mansûr'a büyük bir sevgisi vardır. Bu sevgiden ötürü "Mansûr'un asıl ismiyle alakalı olarak Hüseyinî mahlasını kullanmış bulunduğu eski tarihli yazma Nesîmî divanlarında açıkça görülmektedir." (Caferoğlu ve Akpınar, 1992: 602)

Gölpınarlı, Mansûr ve Nesîmî'yi "erenlerin serdengeçtisi" olarak görür. Kaynaklarda Nesîmî ve Mansûr aynı ayarda olan kahramanlar olarak ifade edilir. (Ünver, 2003: 227) Divanında Nesîmî'ye bir tahmisi de bulunan Hayretî, bir beytinde onu Mansûr ile aynı mısradan anmaktadır. Şair Nesîmî ile Mansûr'u aynı kefeye koyarken mitolojik Fars kahramanlarından olan Keyhüsrev ve Dârâ'yı da aynı kefeye koyar. Nesîmî ve Mansûr dünyadan yüz çeviren kahramanlar iken Keyhüsrev ve Dârâ da dünyaya meyyâl, şaşaaaya, taht u taca düşkün tarihî ve efsânevî şahsiyetlerdir:

Kimi Seyyîd Nesîmî kimi Mansûr
Kimi Keyhusrev ü Dârâ nedendür

(Hayretî Divanı, K.17/21).

Harâbî Baba (ö.1917) bu iki şahsiyetin yanına Cüneyd-i Bağdâdî (ö.910), İbrahim Ethem (ö.777) ve Behlûl-i Dâna (ö.805) gibi tasavvufî şahsiyetleri de ekler. Ona göre bu meşhur şahsiyetler harâbât olmaktan acizdiler. Harâbî, bir nevi bu şahsiyetleri küçümsemektedir:

Mansûr u Nesîmî vü Cüneyd Ethem ü Behlûl

'Âciz idiler etmeye ifâ-yı harâbât

(Harâbî Baba Divanı, G.288/3)

Başka bir beytinde de "Nesîmî gelseydi, benim derimi mutlaka yüzerdi. Mansûr da beni asardı Allah bilir." diyerek iki şahsiyetin

hikâyesine ayrı ayrı telmihte bulunur. Böyle demesinin nedeni; Harâbî'nin Hakk yolculuğunda sınıfta kalmasıdır. Buna benzer bir kurgu Racûlî'nin (ö. ? 19.yy) ve Muhyiddîn-i Bursevî'nin divanlarında da görülmektedir. Her iki şahsiyet de kendi hikâyeleri ile aynı manzumelerde kendilerine yer bulmuştur:

Gelseydi **Nesîmî** derimi mutlak yüzerdi
Mansûr da iderdi beni berdâr 'alîmallâh
 (Harâbî Baba Divanı, G.95/3)

Öyle **Mansûr**'am erenler çekdiler dârâ beni
 Hem **Nesîmî** meşrebem berdûş-cild hâlâ benem
 (Racûlî Divanı, G.182/3).

Nesîmî-veş soyunup 'üryân ola
Mansûru-veş asılıp berdâr ola
 Gözleri kan ciğeri biryân ola
 Sunıcak dost zehrin içmek gerekdür
 (Muhyiddîn-i Bursevî Divanı, 40/6).

Nesîmî gibi Hurûfî inancını benimsemiş olan Muhîtî (d.1552); "Derimizi Nesîmî gibi soyarlarsa buna şaşılır mı? Biz bugün ene'l-Hakk sözünün sahibiyiz, Hallâc'ıyız." demek suretiyle her iki kahramanı birlikte zikretmektedir:

Postumuz **Seyyid Nesîmî** tek soyarlarsa n'ola
 Biz dahi dâr-ı ene'l-Hakkun bugün **Hallâciyuz**
 (Muhîtî-i Hurûfî Divanı, G.71/3).

Bir görüşe göre Mansûr, ene'l-Hakk sözünü "sekr" halinde söylemiştir. "Sahv" haline gelince bu sözün yanlış olduğunu kabul etmiştir. Bir başka görüşe göre; Mansûr bu sözü "fenâ" halinde söylediğinden bu sözü söyleyen o değil, Hakk'tı. Başka görüşe göre de Mansûr "ben Hakk'ım yani batıl değilim" veya "ben Hak'tanım" demek istemiştir. (Uludağ, 2005: 123) Bektaşî şair Azbî Baba (ö.1736) Nesîmî ile ezelde birlikte geldiğini, ene'l-Hakk diyenin de kendisi olduğunu söyleyerek Mansûr'un adını zikretmez:

Nesîmîyle ezel geldüm ene'l-Hakk söyleyen bendüm
Okuyan Mantıku't-Tayr'ı olur esrâruma vâsil
(Azbî Baba Divanı, G.97/4).

Pîrkâl (ö. ? 16.yy) "Her daim o şaraptan içerek mest oldum, "ene'l-Hak" dedim. Benim karşıma Mansûr'u asan Nesîmî'nin derisini soyanlar gelsin." diyerek meydan okumaktadır:

İçüp ol cür'adan mestüm ene'l-Hakk söyledim her dem
Kılan **Mansûrî** berdâr **Nesîmî**'yi soyan gelsin
(Pîrkâl Divanı, G.180/2)

4. Tasavvufî Yönü Üzerinde Durulması

Mutasavvıf bir şair olan Nesîmî, bazı şairlerce bu tasavvufî yönüyle değerlendirilmiştir. Bu konudaki beyitlere baktığımızda Nesîmî'nin örnek bir şahsiyet olarak kabul edildiğini görmekteyiz. Nesîmî, ten elbisesini terk ederek kendi varlığını hiçe saymış, böylece vahdete ulaşmış biridir.

Hurûfî olan Vahdetî'ye (ö. ? 17.yy) göre; Nesîmî erenlerin giymiş olduğu hırkayı inkâr ederek bu elbiseyi üzerine geçirmemiştir. Çünkü Nesîmî bu hırkayı, ruhu saran, keçeden yapılmış bir zindan hüviyetinde görmüştür. Nesîmî'nin de "kepenek" redifli Farsça bir gazeli mevcuttur. Diğer beyitte şair, Nesîmî'nin "fenâ" makamında bulunduğunu söyler. Kendisinin Nesîmî gibi olduğunu söyleyen şair; "Bazen asılarak idam edilmişiz, derimiz yüzülmüş, bazen katledilmişiz rahmete kavuşmuşuz. Biz bazen Mansûr, bazen Nesîmî gibi kendi varlığından geçmiş kimseleriz." diyerek Nesîmî ve Mansûr gibi erenler arasına kendisini de katmıştır. Muhyiddîn-i Bursevî, Nesîmî gibi fenâfillâh makamına varılmasını arzu etmektedir:

Ey **Nesîmî** yürü gey hırka erenler tonıdur
Geymedi münkir anı sandı ki zindân kepenek
(Vahdetî Divanı, G.72/11).

Gehî maslûb u meslûhuz gehî maktûl ü merhûmuz
Gehî Mansûr u geh **Seyyid Nesîmî**-tek fenâyuz biz
(Vahdetî Divanı, G.42/7)

Ma'bûdı maksûdı ol Allah ola
Nesîmî-veş hem fenâ-fi'llâh ola
 Murâdı her-dem zâtu'llâh ola
 Dostun visâlini özleye her dem

(Muhyiddîn-i Bursevî Divanı,144/5).

Bâlî (ö.1594'ten önce), Bâkî'ye yazdığı bir naziresinde Nesîmî'yi "bahr-i fenâ Nesîmî'si" şeklinde anar. Yokluğun bir denize teşbih edildiği bu beyitte Nesîmî'nin bu denizde yüzdüğünü, yani fenâfillah makamında gezindiğini ifade eder. Nesîmî, tasavvuf yolculuğunda gayesine vasil olmuş bir kemâl ehlidir. Beyitte her kim anlatılıyorsa, bu kimse de Nesîmî gibi fenâ makamında yüzmektedir. İlk mısradaki yer alan "kürkünün gününe göre giymek" sözü eski edebiyatta kullanılan bir tabirdir. Yerine göre davranmak, usul yordam bilmek manasına tekabül etmektedir. Gön/gün; deri, elbise ve vakit manasındadır.

Kürkini nâfe gününe göre geyer geçer
 Bahr-i fenâ **Nesîmî**'sidür ki yüzer geçer

(Bâlî Divanı, G.41/1)

Kâmî'ye (ö.1724) göre Nesîmî, varlığını değersiz gören, korkusuz bir kimsedir. Şair der ki: "Nesîmî gibi tenini bir çöp gibi görenler, başlarını testere ile kestirselere bile onların gönlünde ağlamak ve inlemek olmaz." Teni, yani maddî varlığı hiçe sayanlar için bu dünyanın bir kıymeti olmadığından onlar acı ve ıstırap da duymazlar:

Nesîmî-veş teni mânend-i hâşâk eyleyen dilde
 Hemîşe erre-ber-ser olsa da âh u enîn olmaz

(Kâmî Divanı, G.87/2).

Kânî, kendi derisini vahdet (birlik) cüppesi adı altında giyinenlere çatarak bunun haram olduğunu, geçmişte bu durumu yaşamış olan Nesîmî'yi örnek göstererek izah eder. Aslında Nesîmî derisini yüzdürerek haram olandan kurtulmuştur. Kendilerini Nesîmî'nin halefi olarak görenler için de bu deri haramdır. Vahdet yolunda maddî varlığın yok edilmesi/atılması gerekmektedir.

Mânende-i **Nesîmi**-i akdem haramdur
Kendü derisi cübbe-i vahdet giyenlere
(Kânî Divanı, G.150/3).

Hâletî'ye (ö.1631) göre Nesîmî, Allah yolunun kurbanı, varlık âleminde geçmiş biridir. Nesîmî, ten elbisesine bürünmek ile utanç duymuş, kendisini baştanbaşa rûh etmiştir. Derisini yüzdükleri zaman asla kaçmaya çalışmamış, kendisini Allah yoluna kurban etmiştir:

Nesîmî ten libâsından idüp 'âr
Bırakdı ser-be-ser cân itdi kendin
Derisin yüzsel hergiz kayırmaz
O Hak yoluna kurbân itdi kendin
(Azmi-zâde Haletî Divanı, Kıt'a, 95).

Racûlî, Nesîmî'nin cildinden, yani maddî varlıktan soyunup kurtulduğunu söyler. Şair; "Nesîmî postunu soydurdu bu meydanda kendinden geçti. Eğer sen basiretli isen sırrı herhangi bir irfan sahibine açma!" demektedir.

Nesîmî geçdi cildinden soyundu girdi meydâne
Eger âgâh isen sen açma râzı dime 'irfâna
(Racûlî Divanı, G.223/1)

5. Kararlılığı, Teslimiyeti ve Yolundan Dönmemesi

Nesîmî, ideolojisi uğruna hayatını feda edecek kadar inanmış cesur bir propagandisttir. (Ünver, 2007: 132) Şairlerin Nesîmî'nin takdir ettiği ve örnek aldığı bir yönü de onun dik duruşu, kararlılığı ve ucunda ölüm olmasına rağmen yolundan dönmemesidir. Âşıklar arasında Ferhat ve Mecnûn'un yeri ne ise, gözünü kırpmadan ölüme gidenler için de Nesîmî'nin yeri öyledir. Bu durumu Sutûrî'nin (ö.1828'den sonra) bir beytinde açıkça görmekteyiz. Kendisi, Nesîmî gibi parça parça edilse dahi mahbubundan asla vazgeçmeyeceğini, onun yolundan ayrılmayacağını beyan etmektedir:

Şerha şerha itseler cismüm **Nesîmî** tek beni
Ben Sutûrî vâz gelüb dildâr senden dönmezem
(Sütûrî Divanı, G.336/7).

Kabûlî (ö.1591), Sultan Murad'ın şiirine yaptığı bir taştırdede "Nesîmî gibi sözünden dönme" diyerek onun kararlılığını ifade etmektedir:

*İster isen bulmaga vasl-ı habîbi cân ile
Ser virür sır sakınursın sîne-i sûzân ile
Dönme kavlünden Nesîmî-veş ten-i 'uryân ile
Çünkü sırr-ı 'ışkî fâş itdün dil-i nâlân ile
Cânı terk eyle yüri Mansûr-veş dik dârunu*

(Kabûlî Divanı, Tah.16/1).

18. asır divan şairlerinden Âsaf (ö. ?), Nesîmî'nin aşk yolundaki teslimiyeti ve saflığı üzerinde durmaktadır. "Hz. Allah'a sığınmak, ona varmak hususunda kararlıyız. Çünkü biz de Nesîmî gibi göğsü açık, günahsız kimselerdeniz." diyerek Nesîmî'nin Allah'a sığınmakta kararlı ve günahsız oluşuna temas etmektedir. Şair, kendisini de Nesîmî gibi görmektedir:

*İlticâ-yı hazret-i Hâlık'da olduk ber-karâr
Çün Nesîmî sîne 'uryân bî-günâhîlerdenüz*

(Âsaf Divanı, G.408/3).

Muhyiddîn-i Bursevî, Nesîmî gibi varlığını Hak yolunda kurban ettiğini, namus ve ârı terk ettiğini, böylece iki cihan muradı olan Hakk'ın huzuruna vardığını söylemektedir. Şair de Nesîmî gibi yolundan dönmediğini, büyük bir kararlılık ile engelleri aşmış olduğunu ifade etmektedir. Sonraki bahislerde de görüleceği üzere Bursalı Muhyiddîn, Nesîmî'yi andığı 12 mısradaki da "gibi" edatını kullanmıştır:

*Çün sensin iki 'âlemde murâdum
Sana kurbân eylemişem bu cânım
Terk idüp yolunda nâmûs u ârum
Nesîmî-veş bugün meydâna geldüm*

(Muhyiddîn-i Bursevî Divanı, 137/5).

Hatâyî de Nesîmî'nin gönlüne korku ve şüphe düşürmeden bir şana eriştiğini söylemektedir. Eğer Nesîmî, ölümden korksa ve sözünden dönse idi, bu şöhrete ulaşamayacaktı:

Gönlüne getirme şek ile güman
Seyyid Nesîmî'ye de ol oldu şan
 Tanrı ile bin bir kelâm söyleşen
 Ali Medine'de Mûsâ Tûr'dadır

(Hatâyî Divanı, 40/2)

Nesîmî'nin şairler tarafından dikkat çekilen bir diğer yönü; onun, Allah'ın takdirine olan teslimiyetidir. Racûlî, Nesîmî'nin Hakk'ın rızasına teslim olup kendisini parçalattığını söylemektedir. Sunullah Gaybî (ö.1676), gerçek sûfliğin Hakk'tan gelenler karşısında incinmemek olduğunu vurguladığı şiirinde Nesîmî'nin başına gelenleri de misal olarak göstermektedir. Nesîmî gibi derisi de yüzülse, Hakk'ın takdiri karşısında tam bir teslimiyetle rıza gösterip kırılmamak, hakîkî sûfliğin gereğidir:

Rızâ-i Bârî'ye teslim olup çekdi girîbânın
Nesîmî çâk idüp cildini ferş itdi bu meydâne

(Racûlî Divanı, G.238/5).

Hüseyn gibi boğazından kesilsen
Nesîmî gibi derinden yüzülse
 Ya Mansûr gibi dâra hem asılsan
 Hakikat sûfilik incinmemekdür

(Gaybî Sunullah Divanı, 45/10)

6. Hakîkî Aşkın Şehidi Olması

Nesîmî, İlâhî aşkın temsilcisi olarak şiirlerde kendisine yer bulmaktadır. İlâhî aşk şehidi olan Nesîmî, âşıkların örnek alması gereken bir kahramandır. Hurûfî Arşî (ö.1620) bir beyitte Nesîmî'yi bu şekilde anmaktadır. Aşk, güzellik ve üstünlüklerle doludur. Bu yolda Nesîmî şehit olmuştur. Kendisine âşık diyen de Nesîmî gibi olmalıdır. Hulûsî Ömer (ö.1879'dan sonra), aşk davası yolunda Nesîmî'nin derisini yüzdürdüğünü, kendisini feda ettiğini söyler. Mansûr da bu uğurda asılmıştır. Her ikisi aşk ateşini yakmakta öncü konumundadır:

Ma'âni postın ayırmağa lebinden⁶ **Nesîmî** teg
Şehîd-i râh-ı 'aşk-ı fazl-ı zü'l-ihsân gerek 'âşik
(Arşî Divanı, G.154/4).

Da'vâ-yı 'aşkda yüzdüyse cismin **Nesîmî**
Mansûr asıldı yandırdı nîrânı serî'â
(Hulûsî Ömer Divanı, G.34/4)

Nesîmî aşk yolunda bedeninden, yani varlığından vazgeçmiştir. Osman Şems (ö.1893), Nesîmî'nin aşkın ayağı için bedenini basılacak yer yaptığını, bu uğurda Mansûr gibi fedakârlıkta bulunduğunu ifade etmektedir. Nesîmî aşkın tüm yükünü üstlenmiş, cefâsını çekmiştir. Diğer beytinde de sevgiliden "dost" diye bahsederek hem beşerî hem ilâhî sevgilinin anlaşılmasını ister. Nesîmî'yi derisiz bırakan, işte bu sevgilinin, sevgiliye kavuşma arzudur:

Cismini kıldı **Nesîmî** kadem-i 'aşka bisât
'Ihn-ı menfûş gibi atdı Hüseyin-i Hallâc
(Osman Şems Divanı, G.90/2).

Serde sevdâsı hevâ-yı semen-i kâkül-i dost
K'eyledi cân-ı **Nesîmî**'yi nesîmi bî-post
(Osman Şems Divanı, Şiir.43/12).

Za'fî (ö.1566'dan sonra), aşk davasının savunucusu olarak Nesîmî ve Mansûr'u anarak kendisini onların halefi olarak görmektedir. Aşk meydanında onlar gelip geçmiş, şimdi ise bu davayı yalnızca kendisi yürütmektedir. Yârî Ahmed'in (ö. ? 17.yy) ifadesiyle; Nesîmî ve Mansûr, aşk sırrına vâkıf olmuş kimselerdir. Maddî âlemden feragat etmiş bu iki kahraman, aşk sırrını bilmenin iddiasından ölüm pahasına vazgeçmez:

Gerçi Mansûr u **Nesîmî** geldiler meydân ara
Şimdilik meydân benümdür eylerem da'vâ-yı 'aşk
(Za'fî-i Gülşenî, s.121).

⁶ Bizce bu kelime yanlış okunmuştur. Leb değil "lubb" olmalıdır. Lubb; iç, öz demektir.

Gerek **Seyyid Nesîmî**'dür gerek Mansûr-ı fânîdür
Döner mi râz-dân-ı sırr-ı 'aşkun müdde'âsından
(Yâri Ahmed Divanı, G.530/3).

Muhyiddîn-i Bursevî, aşk yüzünden gurbetlere düştüğünü, mekânını yokluk ettiğini, varını yağmaya verdiğini, Nesîmî gibi soyulup üryan kaldığını söyler. Buna göre Nesîmî, aşk yüzünden yüzülmüştür:

Nesîmî-veş soyup 'üryân eyledi
Varumu yağmaya verdi çün bu 'aşk
Mekânım lâ-mekân etdi dağıtdı
Beni gurbetlere saldı gör bu 'aşk
(Muhyiddîn-i Bursevî Divanı, 89/2)

Şairler Nesîmî'yi aşk sarhoşu olarak görürler. Fâzıl, bu durumu "sekr" kelimesiyle açıklar. Şaire göre; Nesîmî ve Mansûr sarhoşluk içinde kalmıştır. İkinci mısra da geçiren Şiblî de Latîfî'nin (ö.1582) ifade ettiği üzere (İsen, 1990: 339) Nesîmî'nin Fazlullâh'tan önceki şeyhidir. Şarap, mey, bâde; mutasavvıflar tarafından çeşitli manalar yüklenilerek kullanılır. Şarap, esasında aşkı sembolize eder. Şarap içen kimse nasıl ki kendinden geçiyorsa, âşık olan kimse de kendinden geçmiş olur. İşte bu yönüyle şarap ve aşk birbiriyle alâkalıdır. Garîkî de Nesîmî'nin "mest", yani aşk sarhoşu olduğunu söylemektedir:

Bak **Nesîmî** ile Mansûr sekr içinde kaldılar
Bulmadı Şiblî gibi ol meyde mahmûr bir refik
(Fâzıl Divanı, G.183/5)

Külliyâ mest didiler budur⁷
Hem **Nesîmî** vü hem kamu fudalâ
(Garîkî Divanı, 39/4).

7. Şiir ve Şairlik ile ilgili Hususlar

Nesîmî'nin bir divan şairi kimliği ile şiirlerde yer alması sadece birkaç şairde görülmektedir. Hulûsî Ömer, onu, Mısrî (ö.1693), Yunus

⁷ Vezin eksik çıkmaktadır.

Emre gibi mutasavvıf şairlerle birlikte anmaktadır. Birlikte andığı diğer şair de Fuzûlî'dir (ö.1556).

Ey Hulûsî Mısıryâ Yûnus **Nesîmî'**dir sezâ
Biz Fuzûlî cân yedinden kandık ise bir kadeh
(Hulûsî Ömer Divanı, G.74/6).

Nesîmî bir Fuzûlî hoş dedem Yûnus niyâzımdır
İşitdim anların nutkun didim ehl-i dîvânız biz
(Hulûsî Ömer Divanı, G.141/4)

Nûrî Osman'ın (ö.1815) beyti de şiirle ilgili hususiyetler arasına dâhil edilebilir. Nûrî, yarılmış görünen şiir sayfalarını Nesîmî'nin parça parça olan derisine benzetmektedir.

Eş'ârımın sahîfesidir karnı hep yarık
Seyyid Nesîmî'nin sanasın kim derisidir
(Nûrî Osman Divanı, G.143/6)

Nesîmî hakkında söylenmiş beytlere topluca baktığımızda bizce bir beyit diğerlerine nazaran daha farklı görünümündedir. Bu beyit Za'fî'ye ait olup Nesîmî'nin dolaylı olarak büyük bir şair olduğunu ima etmektedir. Şair adlarının başka meslektaşlarının divanlarında yer alması, genellikle mukayese amacı taşımakta olup o şair için bir kıyas malzemesi olmaktadır. Şair, kendi yeteneğini ifade edebilmek için büyük şairlerin adlarını anar. Çok sık kullanılan bir kurgu da şairin sözlerinin ölmüş olan büyük şairin mezarına ulaştığı vakit o şairi diriltmesi ile ilgili söylemlerdir. Za'fî'de de buna benzer bir kurguyu görüyoruz. "Ey Za'fî senin bu güzel nazımın esintisi Nesîmî'nin burnuna ulaşırsa, o kabrinde taze hayat bulurdu." diyen şair esasında Nesîmî'nin şairlik yönüne dikkat çekmektedir. Buna göre; Za'fî şiir söylemede o kadar başarılıdır ki Nesîmî gibi büyük bir şairi mest edecek kadar güçlüdür:

Tâze cân bulurdı kabrinde **Nesîmî** Za'fiyâ
Ger meşâmına irişse işbu nazm-ı hoş-nesîm
(Za'fi-i Gülşenî, s.120).

Buraya kadar verilen Nesîmî ile ilgili bütün beyitlerde “Nesîmî gibi olmak” eksenli duygu ve düşünceler dile getirilmişti. Şairler, Nesîmî’yi ideal bir kahraman olarak gördüklerinden ötürü onun gibi olmakla ilgili söylemlerde bulunmuşlardır. Nesîmî’nin adının geçtiği 64 mısraın 27’sinde yani %42’sinde “Nesîmî-veş, Nesîmî-vâr, Nesîmî tek, Nesîmî gibi, mânend-i Nesîmî” şeklinde teşbih edatı kelime grubu mevcuttur. Özellikle Muhyiddîn’in 12 mısraının tamamı “Nesîmî-veş” şeklindedir. Örnek olarak verdiğimiz Racûlî’nin beytinde de şairin Nesîmî’ye benzeme arzusunu görmekteyiz:

Terk idem cild-i **Nesîmî** gibi elden cismimi
Ol ene’l-Hak sırrına vâkîf olup Mansûr idem
(Racûlî Divanı, G.184/5)

Bu hususta en farklı beyit, Fehîm’e (ö.1647) aittir. Şair, “kendini Nesîmî’ye benzetme” demektedir. “Mecnûn gibi elbiseni parçala, saçların zincirini tut, fakat kendini ne Nesîmî’ye ne de Mansûr’a benzet!” diyen şair, belki de Nesîmî’nin akıbetine uğramaktan çekindiği için böyle söylemiştir:

Câme-çâk ol zülfi zencîrin tutup Mecnûn gibi
Ne **Nesîmî**’ye ne hod Mansûr’a benzet kendini
(Fehîm-i Kadîm Divanı, G.284/5).

SONUÇ

Yaptığımız incelemeden hareketle Nesîmî’nin, bir divan şairi olmasına rağmen aynı zamanda -mitolojik Fars kahramanları gibi- bir mazmun olarak divan şiirinde yer alan efsânevî bir kahraman olduğu anlaşılmıştır. Nesîmî mazmunu, ehl-i sünnet mensubu şairlerden ziyade Hurûfî, Alevî-Bektâşî şairlerin divanlarında daha fazla görülmüştür. Divan şiirinde Nesîmî, davası uğruna ölüme pervasızca koşanların, varlığı hiçe sayanların, cesaretin sembolüdür. Aynı zamanda bir şehîd-i aşk olarak örnek alınması gereken ideal bir kahramandır. Şairlerin manzumelerinde en fazla yer verdiği özelliği; “derisinin yüzülmesi” yönüdür. Yine dünyadan yüz çevirmiş olması, bedeninden vazgeçmiş olması gibi

tasavvufî yönleri de şairlerin üzerinde durduğu bir diğer husustur. Neredeyse manzumelerin tamamında “gibi” edatlarının kullanımı göze çarpmaktadır. “Nesîmî gibi” olabilmek bazı mutasavvıf şairlerin erişmek istediği bir gaye olmuştur. İncelediğimiz şairleri içinde, Nesîmî’yi divanında en fazla anan şairin Muhyiddin olduğu anlaşılmıştır. Şairler, Nesîmî’yi Hallâc-ı Mansûr ile eşdeğer tutmuş, bir nevi “Mansûr-ı sâni” olarak kabul etmiş, birçok beyitte bu iki kahramanı birlikte zikretmişlerdir. Nesîmî’nin şairlik yönüne ise pek az temas edildiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- AKSU, Hüsâmettin (1998), “Hurûfilik” Diyanet İslam Ansiklopedisi, XVIII, 408-411.
- AKTAŞ, Hasan (2004), “Yeni Türk Şiirinde Seyyid Nesîmî ve Okulu” Yort Savul Yay.
- AYAN, Hüseyin (1990), “Nesîmî Divanı” Ankara: Akçağ Yay.
- BANARLI, Nihat Sami (1983), “Resimli Türk Edebiyatı Tarihi” I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- BİLGİN, A. Azmi (2007), “Nesîmî” İslam Ansiklopedisi, XXXIII, 3-5.
- CAFEROĞLU, Ahmet ve AKPINAR, Yavuz (1992), “Azerbaycan Türkleri Edebiyatı” Türk Dünyası El Kitabı, C.3, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 597-669.
- ERGUN, Saadettin Nüzhet (1945), “Türk Şairleri” I-IV, İstanbul.
- GÜNDÜZ, Erol (2010), “Divan Şairi Seyyid Nesîmî’nin Halk Şairi Kul Nesîmî Üzerindeki Etkileri” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, III, S.12, 202-212.
- İSEN, Mustafa (1990), “Latîfî Tezkiresi” Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KALYON, Filiz (2015), “Nesîmî’nin Divanında ve Diğer Kaynaklarda Rastlanmayan Şiirleri” Turkish Studies, X, S.16, s.s. 783-806.
- KESİK, Beyhan ve Emre Şengül (2017), “Nesîmî’nin Yayınlanmamış Gazelleri” Mertol Tulum Kitabı, Sivrihisar Belediyesi Yay, 457-463.
- KORTANTAMER, Tunca (2010), “Nesîmî” (Çev: A. Uğur Nalcıoğlu), Atatürk Üni. Türkiyat Araştırmaları Enst. Dergisi, XLII, 119-122.

- KÖKSAL, Mehmet Fatih (2000), "*Seyyid Nesîmî'nin Bilinmeyen Tuyuğları*" Journal of Turkish Studies, Ağâh Sırrı Levend Hatıra Sayısı, XXIV, 182-208.
- , (2009), "*Seyyid Nesîmî'nin Yayımlanmamış Şiirleri*" Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. L, 77-135.
- KÜRKÇÜOĞLU, Kemal Edib (1973), "*Seyyid Nesîmî Divanı'ndan Seçmeler*" İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2013), "*Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler 15-17. Yüzyıllar*" İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- OLGUN, İbrahim (1970), "*Nesimi Üzerine Notlar*" Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten, 47-68.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri (1976), "*Hallâc-ı Mansûr ve Eseri Kitabü't-Tevâsin*" İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.
- PALA, İskender (2010), "*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*" İstanbul: Kapı Yay.
- SCHİMMELE, Annemaria (2011), "*Hallac, Kurtarin Beni Tanrı'dan*" (Çev: G. Ahmetcan Asena) İstanbul: Pan Yayıncılık.
- ŞENÖDEYİCİ, Özer (2013), "*Nesîmî'nin Mahlasları Problemi*" Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi, LXVIII, 171-200.
- ŞİHIYEVA, Seadet (2009), "*Nesîmî'nin Millî Mensubiyeti Meselesi*" Atatürk Üni. Türkiyat Araştırmaları Enst. Dergisi. (Hüseyin Ayan Özel Sayısı) XXXIX, 549-482.
- ULUDAĞ, Süleyman (2005), "*Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*" İstanbul: Kabalıcı Yay.
- USLUER, Fatih (2009), "*Hurufîlik: İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren*" İstanbul: Kabalıcı Yay.
- , (2009b), "*Nesîmî Şiirlerinin Şerhlerinde Yapılan Yanlışlıklar*" Turkish Studies. IV, S.2, 1072-1091.
- , (2013), "*Nesîmî*", <http://www.turkedebiyat isimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1201>, (E.T.: 02.11.2017).
- ÜNVER, Mustafa (2003), "*İslâm'ın Solunda Bir Kur'an Şairi: Nesîmî ve Hac Motifleri*", Ondokuz Mayıs Üni. İlahiyat F. Dergisi, S. 14-15, 221-243.
- , (2007), "*Nesîmî'nin Şiirlerinde Kur'an'a Referans Sorunu*" Ondokuz Mayıs Üni. İlahiyat F. Dergisi, S. 24-25, 117-132.
- ZÜLFE, Ömer (2005), "*Seyyid Nesîmî'nin Tuyuğlarına Ek*" Modern Türklük Araştırmaları Dergisi. S. 4, 121-135.

DİVANLAR

- Arşî Divanı* (Haz: Bahattin Kahraman, Y.L Tezi, Selçuk Üni. 1989)
- Asaf Divanı* (Hasan Kaya, Dr. Tezi, Marmara Üni. 2009)
- Azbî Baba Divanı* (Haz: Sibel Bayram, Y.L Tezi, Trakya Üni. 2006)
- Hâletî Divanı* (Haz: Bayram Ali Kaya, Dr. Tezi, Trakya Üni. 1996)
- Bâlî Divanı* (Haz: Betül Sinan, Y.L Tezi, Boğaziçi Üni. 2004)
- Bendî Mustafa Divanı* (Haz: Hatice Çelik, Y.L Tezi, Atatürk Üni. 2010)
- Fâzıl Divanı* (Haz: Mehmet Akif Duman, Y.L Tezi, Cumhuriyet Üni. 2005)
- Fehîm-i Kadîm Divanı* (Tahir Üzgör, A.K.M. Yay. 1991)
- Fevzî Divanı* (Haz: Yunus Kaplan, Dr. Tezi, Ondokuz Mayıs Üni.2008)
- Garîkî Divanı* (Haz: Bünyamin Taş, Y.L Tezi, Atatürk Üni. 2010)
- Gaybî Sunullah Divanı* (Haz: Bilal Kemikli, H Yay. 2017)
- Halil Nûrî Divanı* (Haz: Mehmet Güler, Y.L Tezi, Cumhuriyet Üni. 2009)
- Harâbî Divanı* (Haz: Kemal Üçüncü, Alevilik Araştırmaları Yay. 2012)
- Hatâyî Divanı* (Haz: Sadeddin Nüzhet Ergun, Maarif Kitaphanesi, İstanbul, Tarihsiz)
- Hayretî Divanı* (Haz: Mehmet Çavuşoğlu, Ali Tanyeri, İstanbul, 1981)
- Hulûsî Ömer Divanı* (Haz: Emine Altıntaş, Y.L Tezi, Dumlupınar Üni. 2005)
- Hüdâyî-i Kadîm Divanı* (Haz: Hakan Yekbaş, Y.L Tezi, Cumhuriyet Üni. 2005)
- Kabûlî Divanı* (Haz: Mustafa Erdoğan, Dr. Tezi, Gazi Üni. 2008)
- Kâmî Divanı* (Haz: Ali Yıldırım, MEB. Yay. 2009)
- Tokatlı Kânî Divanı* (Haz: İlyas Yazar, Libra Yay. 2010)
- Lebîb Divanı* (Haz: Orhan Kurtoğlu, Dr. Tezi, Hacettepe Üni. 2004)
- Muhîtî Divanı* (Haz: Abdullah Tataroğlu, Y.L Tezi, Selçuk Üni.1995)
- Muhyiddîn-i Bursevî Divanı* (Haz: Semih Yeşilbağ, Y.L Tezi, Dumlupınar Üni. 2004)
- Nûrî Osman Divanı* (Haz: Abdullah Aydın, Dr. Tezi, Gazi Üni. 2009)
- Osman Şems Divanı* (Haz: Yusuf Yıldırım, Dr. Tezi, Marmara Üni. 2013)
- Pîrkâl Divanı* (Haz: İslam Küçük, Y.L Tezi, Fatih Üni. 2008)
- Racûlî Divanı* (Haz: Esmâ Karakaş, Y.L Tezi, Afyon Kocatepe Üni. 2008)
- Safî Baba Divanı* (Haz: Timuçin Aykanat, Dr. Tezi, Atatürk Üni. 2015)

Sütûrî Divanı (Haz: Emine Adaş, Y.L Tezi, Afyon Kocatepe Üni. 2008)

Vahdetî Divanı (Haz: Yılmaz Öztürk, Y.L Tezi, Marmara Üni. 2006)

Yârî Ahmed Divanı (Haz: Nirgöl Karayazı, Dr. Tezi, Marmara Üni. 2012)

Za'fi-i Gülşenî Divanı (Haz: Abdurrahman Adak, Dr. Tezi, Ankara Üni. 2006)

Zelilî Divanı (Haz: Hüseyin Yıldırım, Dr. Tezi, Gazi Üni. 2008)